

BOFORS - förändringsvindar i gammal tid och nutid

- 1646-1840 Verksamheten i Bofors var en kombination av jord-, järn-, och skogsbruk. Jordbruket gav ägare och anställda relativ trygghet i försörjningen. Förändringar bestod i att ägare och ägarkonstellationer växlade under årens lopp. År 1812 övertog den då 25-årige Pehr Lagerhjelm, delvis genom arv, bruket, som han sedan ägde och ledde fram till 1853. Han var den som inledde förändringarna av Bofors från bruk till industriföretag. Pehr Lagerhjelm var en unikt duglig person; stor kapacitet och förmåga till framsynhet.
- 1841 Brukspatron Pehr Lagerhjelm beslutar anlägga ett manufakturverk för tillverkning av enklare järnprodukter såsom redskap, hästskor, spik etc. Vid Björkborns bruk hade sådan tillverkning pågått sedan 1770-talet.
- 1846 Pehr Lagerhjelm inför det s.k. Lancashire-smidet, vilket ersatte det äldre tysk-smidet.
- 1848 Riksdagen beslutar om en lag rörande bildandet av aktiebolag. Detta möjliggjorde den kapitalanskaffning som var en förutsättning för skapandet av större enheter.
- 1867 Brukspatronen Per Erland Lagerhjelm (son till Pehr), som 1853 övertagit bruket från fadern beslutade att ett valsverk skulle anläggas i Bofors. Samma år registrerades den s k Bofors-pilen som bruksmärke.
- 1873 AB Bofors-Gullspång bildas. Pehr Erland Lagerhjelm och handelshuset Kjellberg & Söner, Göteborg blev tillsammans majoritetsägare. Lagerhjelm blir bolagets förste disponent.
- 1874 Bofors masugn går i drift. Järnvägslinjen Karlskoga - Nora färdig men blir ett stort ekonomiskt misslyckande. Lagerhjelm tar mycket illa vid sig av detta och begär avsked fyra år senare.
- 1877 Bolagets styrelse beslutar anlägga en martinugn. Beslutet är baserat på de lyckosamma experiment som bergsingenjören Carl Danielsson inlett 1874.
- 1879 Carl Danielsson hade lyckats få fram ett martinstål av "överlägsen godhet". Svenska marinen köper ett göt till en provkanon som färdigtillverkas i Finspång. Proven visar att denna kanon är överlägsen den tackjärnskanon från Finspång som samtidigt provas.
- 1882 En hård strid inleds mellan Bofors och Finspång rörande fortsatt kanontillverkning i Sverige. Ett avtal innebärande "fredlig samexistens" tecknas något senare. Fram till 1911 råder ett tillstånd som kan beskrivas som väpnad fred mellan bruken.
- 1883 Bofors beslutar bygga verkstad för färdigtillverkning av kanoner och får en första beställning från Svenska marinen. Bofors är därmed ett försvarsmaterieföretag.

- 1894 Alfred Nobel köper hösten 1893 nästan alla aktier i AB Bofors-Gullspång av den finansiellt hårt pressade ägaren - affärshuset Kjellberg&Söner, företrätt av Jonas Kjellberg, som vid denna tid var affärsdisponent i bolaget. Något senare blir Nobel ensamägare. Han beslutar att bygga ut kanonverkstäderna för tillverkning av grövre kanoner. Han beslutar också att i Björkborn uppföra ett laboratorium för kemiska experiment. Under ledning av den då 25-årige kemiingenjören Ragnar Sohlman inleds i detta laboratorium Bofors kemiska verksamhet 1895.
- 1896 Alfred Nobel avlider. Stor oro uppstår över vad som skall hända med företaget. Testamentsvillkoren innebär att företaget måste avyttras. Vem kan och vill köpa ?
- 1898 Under Ragnar Sohlmans ledning skapas AB Bofors Nobelkrut, samägt av Bofors och Nitroglycerinaktiebolaget. Därmed får Bofors förutsättningar att i Björkborn börja tillverka Alfred Nobels kemiska krut, dock i samverkan med Nitroglycerinaktiebolaget, som då har rätten till nitroglycerintillverkningen. I september avyttrar Nobels sterbhus AB Bofors-Gullspång. Köpare är den tidigare ägaren, Kjellberg&Söner. Jonas Kjellberg avger ett muntligt löfte att aktiemajoriteten framgent skall finnas inom landet.
- 1902 Nobelkrut bygger fabriker för tillverkning av nitrocellulosa, nitroglycerin och salpetersyra och har därmed alla resurser för tillverkning av Alfred Nobels kemiska krut.
- 1911 Bofors blir ensam kanontillverkare i Sverige efter att tillverkningen i Finspång och vid Stockholms vapenfabrik läggs ner.
- 1914 Tillverkning av trotyl och eter påbörjas vid Nobelkrut. Under svåra villkor levererar Bofors kanoner, ammunition och diverse stålprodukter till det svenska försvaret och till neutrala länder under första världskrigets år. Inflation skapar lönsamhetsproblem.
- 1917 Avtal tecknas med Svenska staten om utbyggnad av verkstäder för kanontillverkning och fabriker för kruttillverkning. Då fabrikena står färdiga finns inget intresse från svenska myndigheter att beställa något som ger beläggning i dessa anläggningar.
- 1917-1921 Ny ledning tar vid i Bofors och inom Nobelkrut. Beslut tas om satsning på civila produkter. Satsningarna blir i stort sett ordentliga misslyckanden, särskilt inom det kemiska området. Tack vare ett samarbetsavtal med Krupp, i vilket Bofors får överta beställningar som Krupp i enlighet med Versailles-villkoren ej får effektuera, skapas efter hand förutsättningar för Bofors överlevnad under 1920-talet. Det amerikanska initiativet under fredsförhandlingarna i Versailles att skapa Nationernas Förbund skapade hos många förtröstan om evig fred. I själva verket skapade villkoren i fredsuppgörelsen jordmån för det som senare blev andra världskriget.
- 1925 Ett historiskt försvarsbeslut med negativa konsekvenser för Bofors tas i riksdagen efter nära sex års utredande. Parollen i vida kretsar inom landet var: "Aldrig mera krig !" Samma år presenterar Bofors en epokgörande artilleripjäs - 10,5 cm fältkanon.
- 1927 Bofors engagerar sig i komponenttillverkning för Volvo som då börjar sin personbiltillverkning. Denna verksamhet pågår för Bofors del under ca fem år och ger inte det utbyte man hoppats på.
- 1928-1935 En för sin tid mycket aggressiv debatt riktad mot Bofors vapentillverkning drivs från den politiska vänsterkanten. Den pågår tills en riksdagsdebatt fastslår att Bofors är en för landet väsentlig tillgång.

- 1931 Tillverkning av lacknitrocellulosa påbörjas vid Nobelkrut.
- 1932 Från att sedan 1918 har varit styrelseordförande tillträdde SKF skapare doktor Sven Wingqvist som verkställande direktör i ett för Bofors viktigt skede. Ingen ledare - förr eller senare - har utträtt så mycket värdefullt för företaget som han gjorde. I december uppsökte Wingqvist den nytillträdde statsministern Per Albin Hansson för att vinna klarhet i förutsättningarna för Bofors överlevnad. Under detta år fick Bofors sin sedermera världsberömda 40 mm luftvärnspjäs klar. Nobelkrut får i uppdrag från Persien att bygga fabriker för explosivämnestillverkning. Detta uppdrag drivs till dess att andra världskriget börjar.
- 1933 Bofors ensamägare till Nobelkrut, som samma år påbörjar tillverkning av kloramin.
- 1935 Samarbetet med Krupp bryts helt. Omdaning av Bofors till koncern påbörjas då Bofors - mer eller mindre på begäran av P A Hansson - köper AB Tidaholmsverken.
- 1936 Bolaget beslutar om ökad satsning på civilkemiska produkter inom Nobelkrut. Genom stundande världshändelser och ökad efterfrågan på militära krut och sprängämnen försenas denna satsning ca 10 år. Riksdagen fattar beslut om att starta en upprustning av det svenska försvaret. Detta ger vissa beställningar för Bofors men den huvudsakliga tillverkningen sker för utländska kunder. Beställningar erhålls i en aldrig tidigare skådad omfattning. Kapaciteten byggs ut - grundat på dessa exportframgångar. Som ett led i denna strävan köper också Bofors NOHAB, Trollhättan.
- 1937 Bofors organiserar ett luftförsvar av Karlskoga - Degerfors området.
- 1939 Bofors köper Weda-verken, Södertälje. Detta företag var specialiserat på lättmetalltillverkning och hade strategisk betydelse för tillverkningen inom NOHAB Flygmotor av just flygmotorer.
Då andra världskriget börjar i september 1939 var Bofors en mycket kapabel resurs för tillverkning av försvarsmateriel. Detta tillstånd hade uppnåtts genom stor teknisk skicklighet samt genom klok och uthållig strävan från styrelser och verkställande ledningar under två decennier. Svenska myndigheters medverkan i form av stöd och beställningar kan fram till 1936 betraktas som nästan marginell.
- 1940 Svenska staten tar med stöd av förfogandelagen i beslag ca 400 artilleripjäser med ammunition avsedda för utländska kunder att istället levereras till Svenska försvaret. Inköp av artilleri, flygplan och fartyg sker från Tyskland (!) och Italien (!). Alla resurser i Bofors koncentreras nu på att leverera produkter till svenska försvaret. Vid Nobelkrut påbörjas tillverkning av sackarin, ett under krigsåren efterfrågat sötningsmedel. En allvarlig brand- och explosionskatastrof inträffar i Björkborn i december. Nya anläggningar med större kapacitet än de tidigare uppföres snabbt i Björkborn.
- 1942 Svenska staten tecknar ett unikt avtal med Bofors angående tillverkning, leveranser, investeringar, prissättningsprinciper. Svenska staten skaffar sig rättigheter som bolagets styrelse går med på ”i nationens intresse”.
- 1944 Bofors köper ett markområde i Kilsta för uppbyggnad av större och modernare anläggningar för stålverksamheten och året därefter påbörjas utbyggnaden av Kilsta - ett av de största strategiska besluten i företagets historia.

- 1946 Nobelkrut påbörjar den försenade satsningen inom området civilkemi. Under en tio-års period utvecklas ett antal läkemedel och substanser till sådana. Det mest omfattande enskilda arbetet var framtagningen av läkemedlet Carbocain. Verksamhet inom plastområdet påbörjas.
- 1949- De olika anläggningarna inom Kilstaområdet färdigställs och produktion påbörjas,
1954 samtidigt som nya krav på investeringar uppkommer.
- 1955- Bofors utvecklar för egna medel pansarvärnsroboten BANTAM och blir därmed ett
1962 företag i missilbranschen.
- 1960 En ny fabrik för läkemedelstillverkning klar att tas i bruk i Björkborn.
- 1964 Grundat på erfarenheterna vid framtagning av läkemedlet Carbocain beslutas att ett forskningslaboratorium skall byggas i Mölndal. Två år senare flyttas även försäljningsavdelningen för läkemedel dit. Bofors bildar en egen enhet för civil elektronik.
- 1969 Bofors säljer Weda-verken, Södertälje
- 1970 Nobel Chematur bildas för expansion av den s k anläggningsförsäljningen. Bofors köper ammunitionsföretaget LIAB, Lindesberg.

Bofors tecknar ett för framtiden viktigt ramavtal avseende ammunitionsområdet med det statliga Förenade Fabriksverken (FFV) Eskilstuna. Först 21 år senare når tankarna kring detta avtal fullständighet då Bofors och FFV går samman.

Bofors är nu som störst och har nästan 10000 anställda i Karlskoga.

I september 1970 genomförs i Bofors under tre dagar ett styrelsemöte av mycket stor framtida betydelse. Mötet ägnades huvudsakligen åt företagets övergripande framtidsfrågor och var förberett under lång tid inom de olika sektorerna och dotterföretagen. Slutsatserna under detta möte, beslut då och senare under 1970-talet kom att innebära fundamentala förändringar inom hela koncernen. Resultatet kan beskrivas i termer som: strukturering, nya ledningsformer, ökat behov av externt samarbete, avyttring, nedläggning samt koncentration.

För orten Karlskoga bryts den expansiva period som framförallt Bofors verksamhet genererat under flera decennier. Befolkningsunderlaget, sysselsättningsnivån, skatteunderlaget etc. stagnerar efter hand och blir i fortsättningen avtagande

- 1972 I samband med att Claes-Ulrik Winberg blev bruksdisponent engageras konsultföretaget Ekonomisk Företagsledning i syfte att finna ny ledningsstruktur för koncernen och att i samband med detta också kartlägga övertalighet. Betydande nedskärningar beslutas, dessa drabbar framförallt tjänstemannasidan. Den satsning som inletts i början av 1960-talet på specialmaskiner (bandtraktorer mm.) avbryts och verksamheten avyttras.
- 1973 Samarbetsavtal inom stålområdet tecknas med Uddeholm.
- 1974 Strukturingsavtal inom läkemedelsområdet tecknas med Astra. Samarbetsavtal rörande stridsfordon tecknas med Hägglund & Söner, Örnsköldsvik.

- 1975 Verksamheten inom plastområdet samlas i en enhet - Bofors Plast.
- 1977 Struktureringsavtal inom stålområdet tecknas med Avesta Jernverk.
Bofors köper AGA Aerotronics, Lidingö, företaget får namnet Bofors Aerotronics.
- 1978 Samarbetsavtal avseende missilområdet tecknas med Saab.
- 1979 Bofors styrelse beslutar att avveckla sektor Stål. Dotterföretaget Bofors-Kilsta bildas och en 16 000-tons press anskaffas.
Avtal tecknas med Astra med innebörden att Bofors lämnar läkemedelsområdet.
- 1981 Bofors tecknar samarbetsavtal med Volvo inom plastområdet.
- 1984 Överenskommelse med staten rörande finansiell rekonstruktion av Bofors-Kilsta.
Componenta-Kilsta skapas. Bofors köper Kema Nobel.
- 1985 Nobel Industrier bildas med säte i Stockholm. Bofors, med ansvar för försvarsmaterielområdet, blir dotterföretag i den nybildade koncernen.
- 1986-1990 Bofors tecknar ett historiskt leveranskontrakt med Indien avseende ett komplett fältartillerisystem. Mycket omfattande leveranser sker under de kommande fyra åren.
- 1989 Bofors köper Philips Elektronikindustrier AB, Järfälla. Detta företag blir dotterföretag med namnet Bofors Elektronikindustrier AB.
- 1991 Nobel Industrier och Förenade Fabriksverken bildar ett gemensamt, likaägt, företag som ges namnet Swedish Ordnance FFV/Bofors AB med säte i Bofors. Som en följd av sammanslagningen och att fortsättningen av Indien-affären uteblir sker personalneddragningar på ett flertal platser i det nybildade företaget.
- 1992 Statliga Celsius köper Nobel Industriers aktiepost i Swedish Ordnance, som samtidigt återfår sitt kända namn - Bofors AB.
- 1995 Riksdagen fastslår budgetramar för det svenska försvaret intill 2001. Dessa ramar styr det förslag som Överbefälhavaren har att ta fram för det svenska försvarets krigs- och fredsorganisation. Detta förslag skall ligga till grund för 1996 års försvarsbeslut. Förslaget får dramatiska effekter på framförallt den svenska arméns fortsatta struktur och storlek. I underlaget för försvarsbeslutet kan också skönjas en ny syn från svensk politisk sida men också från försvarsledningen då det gäller bevarandet inom landet av livskraftig försvarsindustri på de områden som Bofors verkat i.
- 1996 Bofors firar 350-års jubileum.

Efter hand som mer underlag gällande ett kommande försvarsbeslut offentliggörs finns skäl till ökad oro beträffande Bofors fortsatta existens. Det ytterst kostnadskrävande projektet JAS ligger som ett behärskande moln över den svenska försvarsekonomin och kommer så att göra i ytterligare tio år.

I december fattar Riksdagen ett nytt, fem-årigt försvarsbeslut i enlighet med Överbefälhavarens förslag. Man talar om en ominriktning av det svenska försvaret.

- 1997 Bara någon månad efter att försvarsbeslut tagits börjar man inom militärledningen tala om underfinansiering av det nyss fattade försvarsbeslutet. Man talar om svarta hål i de ekonomiska planerna.
Trots detta fattar riksdagen i juni beslut om anskaffning av ytterligare 64 JAS-flygplan till en kostnad av ca 25 miljarder kronor och två månader senare beställs ytterligare stridsfordon för ca en miljard. Strax efteråt definieras försvarsekonomins ”svarta hål” i form av brist på medel i en omfattning av ca 7-9 miljarder och med effekter i närtid !
- Utan att kunna avvakta närmare nya utgångsvärden för beslut inför framtiden vidtogs av Celsius och Bofors tre typer av åtgärder. För det första upplöstes Bofors AB och de operativa enheterna (divisioner) ställdes direkt under Celsius ledning. Förenklat kan sägas att detta steg var ägnat förenkla senare åtgärder sammanhängande med beslut att avyttra enheter. Utöver detta skedde en avyttring av produktionsenheter inom Bofors-enheterna, särskilt då det gällde mekanisk tillverkning. Därutöver påbörjades diskussioner rörande samordnad nordisk ammunitionsindustri.
- 1998 Celsius tillkännager att del av Bofors tidigare ammunitionsverksamhet slås samman med norsk och finsk ammunitionsindustri. NAMMO A/S bildas med norskdominerat ägande. Något senare tillkännages också att Bofors Explosives (del av tidigare Nobelkrut) slås samman med det finska företaget Patria Lapua och bildar NEXPLO Industries med säte i Karlskoga. Företagets namn: NEXPLO Bofors.
Inom Celsius börjar man söka möjligheter att avyttra Bofors Weapons, dvs. den del som utgjort stommen i Bofors tidigare verksamhet och som räknar sina anor från 1884.
- 1999 Saab AB deklarerar under hösten intresse att förvärva Celsius och man köper på kort tid ansenliga aktieposter.
- 2000 I början av året tar riksdagen ett försvarsbeslut, vilket innebär en dramatisk reduktion av det svenska försvaret, framförallt av armén.

Oberoende av den fortsatta utvecklingen för svensk säkerhets- och försvarspolitik kommer detta beslut att framstå som historiskt.

Efter att riksdagen och EU godkänt förvärvet övergår Celsius, och därmed också Bofors, i Saab ägo. Då man i mars tillkännager Saab nya struktur framgår att Bofors tidigare operativa enheter återfinns, dels som Saab-Bofors Dynamics AB, dels som Bofors Weapons AB, vilken Saab senare har för avsikt att avyttra.
Efter att diskussioner och förhandlingar pågått under längre tid köper det amerikanska företaget United Defense samtliga aktier i Bofors Weapons System AB. Avsikten angavs vara en fortsatt verksamhet inom vapenområdet i linje med den kompetensprofil Bofors Weapons har. Företaget verkar under namnet Bofors Defence AB.

Då Bofors försvunnit som ett samlat företag uppstod istället ett antal verksamheter med ursprung i den försvarsmateriel, stål- och kemikoncern som BOFORS var fram till mitten av 1970-talet. Nedan visas en ögonblicksbild av detta år **2001**.

<u>Namn</u>	<u>Anställda</u> (ca)	<u>Tidigare hemhörighet</u>
Bofors Defence AB	550	Bofors Försvarsmateriel, pjäser och fordon
Saab Bofors Dynamics AB	1000	Bofors Försvarsmateriel, missiler; del av f d FFV
Scana Steel Components AB	325	Bofors Försvarsmateriel, produktion pjäskomponenter. Bofors sektor Stål, hammarsmedja och hårdverk
Kitron Electronics AB	160	Bofors Försvarsmateriel, missiler, elektronikprod.
Saab Bofors Test Center AB	60	Bofors Försvarsmateriel, Bofors skjutfält
Arepa Mätteknik AB	5	Bofors Försvarsmateriel, mätlab
Nammo Raufoss AS	20	Bofors Försvarsmateriel, ammunitionsprod.
Simbal AB	3	Bofors Försvarsmateriel, ammunitionsutveckling
Thermo Nobel AB (inkl Dfs)	65	Bofors Försvarsmateriel, elektronik
Nobel Biocare AB	170	Bofors Försvarsmateriel, prod. amkomponenter
KGA Elektronik AB	15	Bofors Försvarsmateriel
Optab AB	6	Bofors Försvarsmateriel
Precimess AB	7	Bofors Försvarsmateriel
Hageräng & Hult Sadelmakeri AB	5	Bofors Försvarsmateriel
Partner Tech Karlskoga AB	59	Bofors Försvarsmateriel, mek tillverkning
UVA Johansson AB	12	AB Bofors, mekanisk tillverkning
Saab Bofors Support AB	90	AB Bofors, reklamavd, marknadservice, hotell, telefonväxel, språkservice, löneadm., arkiv
Fortum Service Industripartner AB	240	AB Bofors, industriservice
Företagshälsovården i Karlskoga AB	20	AB Bofors, hälsovård
Tieto-Enator AB	85	AB Bofors, dataservice
ISS Service System	50	AB Bofors, lokalvård, catering
Nordic Synthesis AB	300	Bofors, sektor Kemi (Nobelkrut)
NEXPLO Bofors	200	Bofors, sektor Kemi (Nobelkrut)
Astra Zeneca	190	Bofors, sektor Kemi
Chematur Engineering	50	AB Bofors, sektor Kemi
Dynasafe	5	AB Bofors, sektor Kemi
Imatra Kilsta	350	AB Bofors, sektor Stål
Bodycote CMK	25	Bofors, sektor Stål, laboratoriet, Bofors, Försvarsmateriel, livslängdteknik am
Ovako Steel AB	20	Bofors, sektor Stål
Bodycote Metal Technology	10	Bofors, sektor Stål
Böhler Uddeholm	10	Bofors, sektor Stål
Åkers Stålvalsar AB	8	Bofors, sektor Stål

VISSA ÖVRIGA FÖRETAG LOKALISERADE INOM BOFORS INDUSTRIOMRÅDE:

MIKRON KARLSKOGA AB	130	Plastdetaljer, montage
HGL KARLSKOGA AB	125	Lätt mekanisk bearbetning, montage
SV. BREDBANDSBOLAGET AB	65	Driftcentral
MERCK EUROLAB AB	60	Lab-utrustning, kemikalier. Lager / Paketering
HYDROPULSOR AB (inkl dotterbolag)	35	Utveckling montering
AERODYN AB	25	Mekanisk tillverkning
LASERTECH LSH AB	5	Lasersvetsning
KARLSKOGA IUC AB	5	Teknikutveckling